

leírás alkotja. Ennek méretei és teljessége lenyűgöző és szinte ijesztő. Talán itt kereshetjük e nagyszerű tudós viszonylagos népszerűtlenségének fő okát is. Kevesen vannak a tudomány berkeiben, akik céltudatosságban, következetességben, munkabírárságban és tárgyismerethen vele vetekedhetnének. Az összes föllelt kiskunsgági műtárgy rajza, fényképe, lelőhelye, feltárási körülményei, egymással való kapcsolataik, jeleik felsorolása, jelentéseik megfejtése, rendszerezése és összevetése ugyane szimbólumok megfelelőivel másféle tárgyon, más népeknél, más összefüggésekben és más megjelenési formákban megtalálható e kötetben. És Lükő Gábor nemcsak a Kiskunsgág művészetét dolgozta így fel. Ha kiadatlan műveit is sajtó alá rendezhetné, szinte elképzelhetetlenül nagy szellemi érték válna közkinccsé. De nem világos, hogy a humán tudományok valójában mire is használhatók a társadalomban, márpedig az ilyen alapos munka erre a kérdésre sürgeti a választ.

Havas Éva

NAGY JENŐ

Néprajzi és nyelvjárási tanulmányok

A Kolozsváron élő szerző, Nagy Jenő az 1930-as évek óta foglalkozik Erdély népeinek nyelvészetével, néprajzával. A könyv első és egyben talán legérdekesebb fejezetében részletesen felméri a kalotaszegi Magyarvalkó (Váleni) életét. A tanulmányt 1938-ban kezdte írni és „a falu népeinek” ajánlja. Meglepő a precizitással vegyült szeretet, amivel a szokásokat feltárja. A kender megművelésétől, az áztatástól, a fonástól aprólékos „tudós” munkával, megfigyeléssel jut el a szövésig, hímzésig. Közben megtudhatjuk az eszközök és anyagok gyakran többféle elnevezését. A tanulmány végén részletes szakszójegyzék található. „A nyelvet tehát a mögötte rejlő tárgyi vi-

lág összefüggésében tanulmányoztam, és a nyelvtudománynak meg a néprajztudományoknak egyaránt igyekeztem használni. E célkitűzés megvalósításában Magyarvalkó népe nagy segítségemre volt; lehetővé tette tudományos munkálkodásom elindulását.”

A lakodalmi és a temetkezési szokásokon kívül megismerhetjük a falu névadási rendszerét. Nagyon érdekes a család- és ragadványnevek keletkezése, melyek leginkább a megkülönböztetésre vezethetők vissza (Böndi János *Bazsarózsa*, Péter István *Bandaló*, Gábor András *Kosut*). „Égy jól megfigyelt testi vagy lelki tulajdonság, egy mozdulat vagy cselekedet, feltűnő viselkedés, szójárás elég arra, hogy az éles szemű és csípős nyelvű kalotaszegi ember nevet adjon embertársának, s hogy ez a név az anyakönyvbe bekerülve örök megkülönböztetésül szálljon a család többi tagjára is.”

Hogy népi ruháik milyen korai eredetűek, arról a rövid viselettörténeti áttekintésből szerezhetünk tudomást, ahol 1500-as évszámokat is találhatunk. A szerző, aki az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár munkatársa, tiszteletre méltó felkészültséggel foglalkozik az erdélyi szász nyelvjáráskutatásokkal. Többek között a magyar, román és szász nép közti, az évszázados együttélésből adódó nyelvi kapcsolatokat is vizsgálja. A könyv „önismeretünk és egymás megismerésének és megértésének ügyét” hiven szolgálja.

M. Zs.

Teológia

Mózes Öt Könyve és a Haftárák

A Hertz-féle Tóra-kiadás nyomán az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat 1939-ben megjelentette Mózes Öt Könyvét és a Haftárákat. A Haftárák az első (Józsuá, Bírák, Sámuel I–II és Királyok I–II) vagy az utolsó próféták (Jesája, Jeremiás, Ezekiél és a 12 kis próféta) könyveiből vá-

lasztott részlet. Nevét orinan veszi (szó szerinti jelentése: befejezés), hogy a zsinagógái rendben, tórafelolvasás után, mintegy befejezésül hangzott el, jórészt összhangban a Tóra heti szakaszával. (A haftára-dallam kottáját is megtalálhatjuk a kötetek végén.)

Most ugyanezt az Akadémiai Kiadó és Nyomda reprint-kiadásában láthatjuk viszont. Az újrakiadásnak bizonyára nemcsak Leonard-Levi és Bella Stern támogatása az egyetlen oka, hanem a hiány, amire annakidején Dr. J. H. Hertz, a Brit Birodalom főrabbija hivatkozott, s amiért az IMIT-kiadás készült. A zsidóságnak ugyanis nem volt magyarul olvasható szentírási szövege. A század elején kiadtak ugyan egyet, a kitűnő triász – *Bacher, Bánóczy* és *Krausz* – szerkesztésében, de ez hamar elfogyott. Ez a kiadás amúgysem hozta a héber szöveget, sem a magyarázatokat, amiben a Hertz-féle bővelkedik.

A zsidóságban a Tóra tanulmányozása vallási parancs, valójában az egyetlen, hívő emberhez méltó foglalkozás. „Ha a Tóra nem adatott volna, szemérmességet a macskától tanulnánk, rablástól való óvatkodást a hangyától, hitvesi hűséget a galambtól” – vallja R. Jóchanan († 279). S a rabbinikus irodalomban azóta mindig ott van az intés a szent szöveg olvasására. Habár a reprint-kiadás nem elsősorban vallási céllal készült, hanem gyaníthatóan tudományos-népszerűsítő céllal – mindkettőt teljesíti. A főszöveggel párhuzamosan haladó szöveftő jegyzetek és magyarázatok a Szentírás megismerését, értését segítik elő, miközben a tudományosság területére is elkauzolnak.

A Hertz-féle kiadás másik értéke: nem zsidó kommentárokat is bőven idéz, például Dillmann, Drivert, Robinsont, Delitzsch-t. De a legnagyobb értéke mégis az, hogy a zsidóság saját tudományáról nyújt áttekintést: az ősi homiletikai írásmagyarázattól, a *midrás-irodalomtól* kezdve, a legnevesebb középkori szerzőkön át – *Száádján, Rásin, Maimonideszen* és *Kimchin* keresztül – a modern zsidó kommentátorokig, akik már nyelvészeti felkészültséggel, kritikai szempontból közelítettek a szent szöveghez.

A Biblia-magyarázat a zsidóságban sohasem volt néhány specialista privilégiuma, hanem az egész nép mindennapi feladata, a megszentelődés útja. A kommentárokból oly gazdag Hertz-féle kiadás – éppen népszerűsítő igényei miatt is – az egész zsidó gondolkodás keresztmetszetét nyújtva az originális hitvallást fogalmazza meg.

A Pentateuchus magvát Képező Dekalogus így domborítja ki a szerző: „Egyetlen vallási okmány sem gyakorolt nagyobb hatást az ember erkölcsi és társadalmi fejlődésére, mint az emberi kötelességeknek ez az isteni kinyilatkoztatása, amely a Tíz parancsolat néven ismeretes. E néhány szűkszavú parancsolat – mindössze 120 héber szó – felöleli ténykedéseink összes területeit, nemcsak a külső cselekvéseket, hanem a szív titkos gondolatait is... A zsidó hagyomány szerint a két tábla, amelyre a Tíz parancsolat rá volt vésve, már a világ teremtésének előestéjén elő volt készítve (Ábóth V, 6), tehát korban megelőzik az emberiséget és így függetlenek időtől, helytől és faji kultúrától; a dicsőség szafir trónusából vágattak ki és ezért örök értékűek.” (II, 230. o.)

A keresztény olvasót külön is érdekelheti az úgynevezett messiási jövendölések értelmezése. Ezeket a szentírási szövegeket a kereszténység Jézusra alkalmazta. Viszont a zsidó szentírásmagyarázók ennek a jogosultságát kétségbe vonták. A Hertz-féle kiadás kommentárjaiból kibontakozik előttünk a középkori zsidó-keresztény disputák világa is.

Ez az öt kötetes, kötetenként 5–600 oldalas, igényes kiállítású könyv kétnyelvű. Tartalmazza a héber eredetit. A magyar nyelvű fordítás igen szép. Ez annak köszönhető, hogy az egészet *Balassa József*, a Magyar Nyelvőr akkori szerkesztője nézte át. Számunkra külön értéke ennek a fordításnak, hogy a nálunk szokásosnál sokkal hívebben követi a héber eredetinek nyelvi jellegzetességeit. A kiadványt az exegézist oktató főiskolák is haszonnal alkalmazhatják, de minden igényes érdeklődőnek ajánlhatjuk, aki európai kultúránk távoli talajban eredő gyökereire kíváncsi.

Giczy György